

Stanisław Zajac

Dziś historia

PROGRAM NAUCZANIA

branżowa szkoła I stopnia

Żadna część niniejszej pracy nie może być kopiowana, przetwarzana i użyta do innej publikacji bez pisemnej zgody Wydawcy.

© Copyright by SOP Oświatowiec Toruń sp. z o.o., 2019

Wydawca

SOP Oświatowiec Toruń sp. z o.o., ul. PCK 9/2, 87-100 Toruń

tel./fax 56 622 52 71, e-mail: sop@sop.torun.pl www.sop.torun.pl

Spis treści

I. Ogólne założenia programu.....	4
II. Ramowy rozkład materiału	6
III. Cele edukacyjne	7
IV. Materiał nauczania	8
V. Ogólne wskazówki dotyczące realizacji programu	18
VI. Literatura dydaktyczna wykorzystana przy opracowaniu programu	20

I. Ogólne założenia programu

Uczniowie szkoły branżowej I stopnia będą zdobywać kwalifikacje zawodowe, ale też uczyć się kilku przedmiotów ogólnokształcących. Jednym z nich jest **historia**. Na tle wcześniejszych form edukacji historycznej, które były prowadzone uprzednio w zasadniczych szkołach zawodowych, przedmiot ten zyskał wyższą rangę.

Jednak podczas dyskusji nad sformułowaniami zawartymi w podstawie programowej pojawiały się głosy stwierdzające, że oczekiwania wobec uczniów szkoły branżowej są zbyt wygórowane. Obawy takie były podnoszone m.in. podczas obrad Komisji Dydaktycznej przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Historycznego. Obecnie jednak podstawa programowa stała się dokumentem obowiązującym. Wymagania, które zawiera podstawa programowa, są sporym wyzwaniem zarówno dla nauczycieli, jak i autorów podręczników.

Zgodnie z praktyką – obowiązującą już od wielu lat – autorski program nauczania powinien wyraźnie i ściśle odnosić się do podstawy programowej oraz uwzględniać wszystkie jej wymogi. Może jednak wprowadzać nowe koncepcje lub treści, które nie będą sprzeczne z podstawą programową, i które w sposób dydaktycznie uzasadniony ją uzupełnią. Te podstawowe zasady miały istotny wpływ na opracowanie **programu nauczania *Dziś historia***.

W dydaktycznych publikacjach używane jest określenie: „zasada zagospodarowania programu”. Odnosi się ono do proporcji między treściami, które zostały ujęte w programie, a innymi treściami, które nauczyciel ewentualnie chciałby uwzględnić. Z tego punktu widzenia wyodrębnia się trzy modelowe ujęcia:

1. minimalistycznego zagospodarowania,
2. maksymalistycznego zagospodarowania,
3. pośredniego zagospodarowania.

Im większy jest zakres zagospodarowania programu, tym mniejszą swobodę we wprowadzaniu dodatkowych treści ma nauczyciel. Program *Dziś historia* jest najbliższy **modelowi maksymalistycznego zagospodarowania**. Ujęcie takie nie jest jednak decyzją autorską. Wynika natomiast z faktu, że podstawa programowa zawiera wysokie wymogi. W stosunku do typu szkoły oraz liczby przewidzianych godzin należy uznać je za bardzo ambitne. Tym niemniej, zaproponowane zostały też dodatkowe hasła, które bezpośrednio nie wynikają z podstawy programowej, ale które mogą służyć ukazaniu spójnego obrazu dziejów.

Oto dwa przykłady dotyczące klasy pierwszej:

- temat 3 – hasło *ludy normańskie i słowiańskie* może ułatwić zrozumienie mapy Europy na przełomie X i XI wieku i stanowić wprowadzenie do dziejów Polski;
- temat 10 – hasło *podstawy rozwoju gospodarczego* (w późnym średniowieczu) może ułatwić zrozumienie ekonomicznych przesłanek i skutków niektórych przywilejów uzyskanych przez szlachtę w czasach pierwszych Jagiellonów.

Niekiedy też – ze względów dydaktycznych – zaproponowano zmienioną (w stosunku do zapisów wynikających z podstawy programowej) kolejność istotnych zagadnień.

Przywołajmy przykład dotyczący klasy pierwszej. W temacie 14, bezpośrednio po zagadnieniach dotyczących unii lubelskiej, znajduje się hasło: *sytuacja na Ukrainie w XVI wieku*. Ma ono zasygnalizować początki konfliktów, które doprowadzą do wybuchu powstania Chmielnickiego. O takiej lokalizacji wspomnianego hasła zdecydował fakt, iż temat 17 – dotyczący wojen Rzeczypospolitej w XVII wieku – jest bardzo nasycony faktografią.

Poszczególne tematy zawarte w materiale nauczania w założeniu są gotową propozycją tematów lekcyjnych. Nie jest to jednak rozwiązanie obligatoryjne. Nauczyciel może dokonać modyfikacji, np. łącząc lub dzieląc poszczególne tematy programowe. Może w różnym zakresie uwzględnić poszczególne hasła, a nawet pominąć te, które nie są konieczne do formalnego spełnienia wymogów zawartych w podstawie programowej.

W ramowym rozkładzie materiału (obok tematów bieżących) zaproponowano **lekcje powtórzeniowe** oraz **całogodzinne sprawdziany** po zakończeniu każdego z działów programowych. Takie rozwiązanie jest zgodnie z tradycyjnym modelem planowania dydaktycznego. Czy jednak okaże się uzasadnione w szkole branżowej? Na to pytanie musi odpowiedzieć sobie sam nauczyciel pracujący z konkretnym zespołem uczniowskim.

II. Ramowy rozkład materiału

Ramowy rozkład materiału, skorelowany z celami kształcenia, jest podstawą do różnych wymiarów planowania dydaktycznego, które są najważniejszym elementem programu nauczania.

Klasa	Dział tematyczny podstawy programowej	Liczba godzin
I	I. Antyczne dziedzictwo cywilizacji europejskiej	2
	II. Średniowieczne kręgi kulturowe	2
	III. Polska Piastów	4
	IV. Królestwo Polskie w czasach unii personalnych u schyłku średniowiecza	2
	V. Wyzwania czasów nowożytnych	3
	VI Rzeczpospolita Obojga Narodów	3
	VII. Rzeczpospolita a państwa sąsiednie w XVII i na początku XVIII wieku	3
	VIII. Upadek Rzeczypospolitej na tle oświeceniowych przełomów	5
	Ogółem lekcje uwzględniające wszystkie wymogi podstawy programowej	24
	Lekcje powtórzeniowe	4
	Sprawdziany pisemne	4
II	IX. Sprawa polska w pierwszej połowie XIX wieku	4
	X. Ziemie polskie w czasach rozwoju cywilizacji przemysłowej	5
	XI. Pierwsza wojna światowa	4
	XII. Ustanowienie i zagrożenia ładu wersalskiego w Europie	4
	XIII. Problemy i osiągnięcia II Rzeczypospolitej	7
	Ogółem lekcje uwzględniające wszystkie wymogi podstawy programowej	24
	Lekcje powtórzeniowe	3
	Sprawdziany pisemne	3
III	XIV. Geneza i charakter II wojny światowej	6
	XV. Obywatele i władze Rzeczypospolitej w czasie II wojny światowej	5
	XVI. Europa i świat w dobie zimnowojennych podziałów	4
	XVII. Polska pod dominacją ZSRS	5
	XVIII. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie	4
	Ogółem lekcje uwzględniające wszystkie wymogi podstawy programowej	24
	Lekcje powtórzeniowe	3
	Sprawdziany pisemne	3

III. Cele edukacyjne

A. Cele ogólne

- strukturalizacja zdobytej wcześniej i przypominanej wiedzy historycznej
- dostrzeganie więzi między przeszłością a terażniejszością
- umacnianie tożsamości narodowej
- przygotowanie do uczestnictwa w życiu społecznym i obywatelskim
- uzyskanie wiedzy i umiejętności umożliwiających dalsze kształcenie.

B. Cele szczegółowe

1. W zakresie wiedzy i jej rozumienia:
  - znajomość i rozumienie głównych przełomów cywilizacyjnych i politycznych w dziejach ludzkości
  - znajomość i rozumienie istotnych wydarzeń i zjawisk z dziejów państwa i narodu polskiego na tle zmian w Europie
  - rozumienie (na wybranych przykładach) problemu ciągłości i zmienności w historii.
2. W zakresie umiejętności:
  - korzystanie z różnego typu informacji umożliwiających poznanie przeszłości
  - posługiwanie się pojęciami i terminami niezbędnymi do zrozumienia poznawanych zagadnień
  - identyfikowanie wybranych faktów, zjawisk i procesów dziejowych
  - sytuowanie wybranych faktów, zjawisk i procesów dziejowych w czasie oraz w przestrzeni
  - określanie związków przyczynowo-skutkowych oraz innych zależności między wybranymi faktami, zjawiskami i procesami historycznymi
  - określanie przejawów zmian i kontynuacji w wybranych zjawiskach historycznych
  - formułowanie oraz uzasadnianie własnych opinii i ocen
  - posługiwanie się wiedzą historyczną oraz związanymi z nią umiejętnościami do rozumienia współczesnych realiów
  - tworzenie różnych form opisu i prezentacji zjawisk i procesów historycznych.
3. W zakresie postaw:
  - poszanowanie wartości patriotycznych, humanistycznych i obywatelskich
  - rozbudzanie i umacnianie szacunku wobec dorobku cywilizacyjnego ludzkości
  - rozbudzanie i umacnianie szacunku dokonań wcześniejszych pokoleń Polaków
  - docenienie roli historii w utrzymaniu i umacnianiu poczucia wspólnoty narodowej
  - rozwijanie zainteresowań historycznych.

IV. Materiał nauczania

Klasa I

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
I. Z DZIEDZICTWA DAWNYCH EPOK		
1	W świecie najstarszych cywilizacji <ul style="list-style-type: none"> cywilizacje nad wielkimi rzekami (Egipt, Mezopotamia) ludy poza wielkimi rzekami (Fenicjanie i Żydzi) podstawy judaizmu osiągnięcia cywilizacyjne Greków	I.1; I.2
2	Panowanie i dziedzictwo Rzymian <ul style="list-style-type: none"> od republiki do cesarstwa istota cywilizacji antycznej etapy rozwoju chrześcijaństwa między starożytnością a średniowieczem	I.2; I.3
3	Podstawy średniowiecznej Europy <ul style="list-style-type: none"> charakter Cesarstwa Bizantyjskiego początki świata islamu w łacińskim kręgu kulturowym ludy normañskie i słowiańskie	II.1; II.2
4	Wyzwania dla chrześcijańskiej Europy <ul style="list-style-type: none"> katolicyzm i prawosławie podziały stanowe i system lenny przejawy kultury łacińskiej przyczyny i skutki krucjat	II.2; II.3
II. POLSKA W ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPIE		
5	Początki monarchii piastowskiej <ul style="list-style-type: none"> organizacja państwa Mieszka I znaczenie chrystianizacji zjazd gnieźnieński wojny i koronacja Bolesława Chrobrego	III.1
6	Między jednością a rozbiem <ul style="list-style-type: none"> kryzys państwa odbudowa monarchii piastowskiej rzędy Bolesława Krzywoustego przesłanki rozbitcia dzielnicowego	III.2
7	Czas zagrożeń i rozwoju <ul style="list-style-type: none"> nowe otoczenie polityczne znaczenie lokacji wsi i miast zmiany w życiu społecznym i religijnym przesłanki zjednoczenia	III.3; IV.5
8	O kształt odrodzonego Królestwa <ul style="list-style-type: none"> walka Władysława Łokietka o zjednoczenie Polski polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego przejawy rozwoju cywilizacyjnego Polski państwo i jego mieszkańcy	III.4; III.5

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
9	Razem z Węgrami i Litwą <ul style="list-style-type: none"> ▪ unia personalna z Węgrami ▪ unia personalna z Litwą ▪ dwa etapy wojen z Krzyżakami ▪ sąsiedztwo moskiewskie i tureckie 	IV.1; IV.2; IV.3
10	Zmiany wewnętrzne u schyłku epoki <ul style="list-style-type: none"> ▪ podstawy rozwoju gospodarczego ▪ wzrost znaczenia szlachty ▪ przywileje uzyskane w czasach pierwszych Jagiellonów ▪ przykłady osiągnięć kulturalnych w późnym średniowieczu 	IV.4; IV.5
III. WOBEC NOWOŻYTNYCH WYZWAŃ		
11	Wyprawy i podboje Europejczyków <ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny ekspansji zamorskiej Europejczyków ▪ zasięg i formy ekspansji ▪ konsekwencje ekspansji dla mieszkańców Ameryki i Afryki ▪ przeobrażenia gospodarcze w Europie 	V.1
12	Nowa mapa religijna Europy <ul style="list-style-type: none"> ▪ główne kierunki reformacji ▪ pogłębianie różnic wyznaniowych ▪ przejawy kontrreformacji ▪ przykłady walk religijnych 	V.2
13	Podstawy nowożytnej kultury <ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza kultury renesansu ▪ mistrzowie włoskiego odrodzenia ▪ przykłady renesansu poza Italią ▪ barok jako nowa epoka w kulturze 	V.3
14	Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów <ul style="list-style-type: none"> ▪ likwidacja państwa krzyżackiego ▪ przyczyny i charakter unii lubelskiej ▪ Rzeczpospolita państwem wielu narodów ▪ sytuacja na Ukrainie w XVI wieku 	VI.1; VI.2
15	W szlacheckiej Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ podstawy gospodarki folwarcznej ▪ ekonomiczne zróżnicowanie szlachty ▪ organizacja sejmku walnego ▪ pierwsze wolne elekcje 	VI.2; VI.3
16	Zmiany w kulturze i życiu religijnym <ul style="list-style-type: none"> ▪ osiągnięcia i twórcy polskiego renesansu ▪ zasięg reformacji w Rzeczypospolitej ▪ przejawy tolerancji religijnej ▪ początki kontrreformacji i baroku 	VI.4; VI.5
17	Wojny Rzeczypospolitej w XVII wieku <ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i skutki potopu szwedzkiego ▪ przejściowe sukcesy w wojnie z Rosją ▪ wybuch i konsekwencje powstania Chmielnickiego ▪ odsiecz wiedeńska – ostatni militarny sukces Rzeczypospolitej 	VII.1

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
IV. OSŁABIENIE I UPADEK RZECZYPOSPOLITEJ		
18	Nasilanie się kryzysu Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ powojenne zniszczenia i straty ▪ przejawy załamania gospodarczego ▪ zagrożenia dla ustroju państwa ▪ kryzys tolerancji i oświaty 	VII.1; VII.2
19	Rzeczpospolita w czasach saskich <ul style="list-style-type: none"> ▪ otoczenie polityczne Rzeczypospolitej na początku XVIII wieku ▪ unia personalna z Saksonią ▪ pogłębianie kryzysu państwa ▪ przejawy ożywienia cywilizacyjnego 	VII.2; VII.3
20	Cywilizacja czasów oświecenia <ul style="list-style-type: none"> ▪ ideowe podstawy epoki ▪ oświeceniowa koncepcja państwa i społeczeństwa ▪ istota rewolucji agrarnej ▪ początki rewolucji przemysłowej 	VIII.1
21	Oświeceniowe rewolucje <ul style="list-style-type: none"> ▪ okoliczności utworzenia Stanów Zjednoczonych ▪ zasady konstytucji Stanów Zjednoczonych ▪ okoliczności wybuchu rewolucji francuskiej ▪ przemiany w pierwszych latach rewolucji 	VIII.2
22	Rzeczpospolita pod zwierzchnictwem Rosji <ul style="list-style-type: none"> ▪ umacnianie się państw sąsiednich w drugiej połowie XVIII wieku ▪ elekcja Stanisława Poniatowskiego ▪ zasięg pierwszego rozbioru ▪ przejawy ożywienia cywilizacyjnego 	VIII.3; VIII.4
23	Walka o reformy Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ obrady Sejmu Wielkiego ▪ uchwalenie Konstytucji 3 maja ▪ Targowica symbolem zdrady narodowej ▪ zasięg drugiego rozbioru 	VIII.3; VIII.4
24	Ostatnie lata Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ wybuch powstania kościuszkowskiego ▪ od Raławic do Maciejowic ▪ zasięg trzeciego rozbioru ▪ spór o przyczyny upadku Rzeczypospolitej 	VIII.4; VIII.5

Klasa II

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
I. JAK BYĆ POLAKIEM POD ZABORAMI?		
1	Nadzieje w czasach napoleońskich <ul style="list-style-type: none"> ▪ utworzenie Legionów Polskich ▪ losy Legionów Polskich ▪ Europa napoleońska ▪ utworzenie Księstwa Warszawskiego ▪ zmiany w Księstwie Warszawskim ▪ klęska cesarza Francuzów 	IX.1; IX.2
2	Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim <ul style="list-style-type: none"> ▪ podstawy nowego ładu w Europie ▪ utworzenie Królestwa Polskiego ▪ ziemie polskie pod panowaniem pruskim ▪ Galicja i Rzeczpospolita Krakowska ▪ zmiany cywilizacyjne w Królestwie Polskim ▪ opozycja sejmowa i tajne związki 	IX.3
3	Powstanie listopadowe <ul style="list-style-type: none"> ▪ noc listopadowa, wybuch powstania ▪ wojna polsko-rosyjska ▪ represje zaborców ▪ życie polityczne Wielkiej Emigracji ▪ kultura Wielkiej Emigracji 	IX.4
4	Powstanie krakowskie i Wiosna Ludów <ul style="list-style-type: none"> ▪ wybuch powstania ▪ rabacja galicyjska ▪ charakter Wiosny Ludów w Europie ▪ wystąpienia w zaborze pruskim ▪ wystąpienia w Galicji ▪ Polacy w europejskiej Wiośnie Ludów 	IX.4; IX.5
5	Powstanie styczniowe na tle europejskim <ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki wojny krymskiej ▪ manifestacje patriotyczne ▪ podziały wśród Polaków ▪ wybuch i charakter powstania ▪ klęska powstania ▪ represje rosyjskie ▪ zjednoczenie Niemiec przez Prusy 	X.1
6	Polacy wobec nowej polityki zaborców <ul style="list-style-type: none"> ▪ w kręgu pozytywistów ▪ twórcy kultury wobec rusyfikacji ▪ kierunki polityki germanizacyjnej ▪ walka Polaków z germanizacją ▪ podstawy autonomii Galicji ▪ rola kulturalna Galicji 	X.2; X.3
7	Zmiany gospodarcze i społeczne na ziemiach polskich <ul style="list-style-type: none"> ▪ życie gospodarcze pod panowaniem rosyjskim ▪ życie gospodarcze pod panowaniem pruskim 	X.4

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
7 cd.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ życie gospodarcze pod panowaniem austriackim ▪ kierunki zmian społecznych ▪ zróżnicowanie narodowościowe ▪ emigracja zarobkowa 	
8	<p>Nurty polityczne na ziemiach polskich</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ początki ruchu socjalistycznego ▪ dwa nurty polskiego socjalizmu ▪ ruch narodowy ▪ ruch ludowy ▪ rewolucja 1905 roku 	X.5
II. W CIENIU WIELKIEJ WOJNY		
9	<p>Ekspansja kolonialna państw uprzemysłowionych</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój gospodarczy i techniczny ▪ charakter ekspansji kolonialnej ▪ kolonizacja Afryki ▪ ekspansja kolonialna w Azji ▪ nowy podział świata 	X.6
10	<p>Wybuch i rozszerzenie się pierwszej wojny światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ narastanie konfliktów ▪ początek wojny ▪ na różnych frontach ▪ technika w służbie wojny ▪ poza liniami frontu 	XI.1; XI.5
11	<p>Rewolucje rosyjskie i zakończenie pierwszej wojny światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rewolucja lutowa w Rosji ▪ rewolucja bolszewicka ▪ traktat brzeski ▪ nasilanie terroru bolszewickiego ▪ przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny ▪ klęska państw centralnych ▪ bezpośrednie następstwa wojny 	XI.3; XI.4; XI.5
12	<p>Sprawa polska w czasie pierwszej wojny światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ polskie orientacje ▪ Legiony i POW ▪ po rewolucji lutowej w Rosji ▪ nowe nadzieje i rozczarowania ▪ u progu niepodległości 	XI.2
13	<p>Nowy ład w Europie</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ obrady konferencji paryskiej ▪ decyzje wobec Niemiec ▪ nowa mapa Europy ▪ utworzenie Ligi Narodów ▪ wyzwania dla demokracji 	XII.1; XII.2
14	<p>Początki sytemu stalinowskiego</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ umacnianie rządów bolszewickich ▪ likwidacja indywidualnego rolnictwa ▪ polityka uprzemysłowienia 	XII.4

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
14 cd.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontrola nad społeczeństwem ▪ nasilanie represji ▪ centrum światowego komunizmu 	
15	Narodowy socjalizm w Niemczech <ul style="list-style-type: none"> ▪ utworzenie i program NSDAP ▪ przejęcie władzy przez NSDAP ▪ umacnianie władzy nazistów ▪ społeczeństwo III Rzeszy ▪ nazistowskie prawo i bezprawie 	XII.3
16	Przemiany cywilizacyjne w powojennym świecie <ul style="list-style-type: none"> ▪ droga do ożywienia gospodarczego ▪ przejawy wielkiego kryzysu ekonomicznego ▪ interwencjonizm państwowy ▪ wpływ techniki na życie ludzi ▪ kierunki zmian społecznych i kulturowych ▪ nowe kierunki w sztuce 	XII.5
III. ODRODZONA RZECZPOSPOLITA POLSKA		
17	Wyzwania dla niepodległej Polski <ul style="list-style-type: none"> ▪ podstawy władzy państwowej ▪ powstanie wielkopolskie ▪ na konferencji paryskiej ▪ walki z Ukraińcami ▪ programy granic wschodnich 	XIII.1
18	Polska w wywalczonych granicach <ul style="list-style-type: none"> ▪ wybuch wojny polsko-bolszewickiej ▪ bitwa warszawska ▪ traktat ryski ▪ pierwsze i drugie powstanie śląskie ▪ plebiscyt i trzecie powstanie śląskie ▪ inne problemy graniczne 	XIII.1
19	Przemiany ustrojowe Drugiej Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ podstawy systemu partyjnego ▪ zasady konstytucji marcowej ▪ wyzwania dla demokracji ▪ zamach majowy ▪ nowe konflikty polityczne ▪ uchwalenie konstytucji kwietniowej ▪ zmiany na scenie politycznej 	XIII.2
20	Trudności i sukcesy gospodarcze <ul style="list-style-type: none"> ▪ następstwa zaborów i wojny ▪ reforma walutowa ▪ reforma rolna ▪ budowa Gdyni ▪ społeczne przejawy kryzysu ▪ budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego 	XIII.4

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
21	Mieszkańcy niepodległej Polski <ul style="list-style-type: none"> ▪ zróżnicowanie społeczne ▪ struktura narodowościowa ▪ różnice narodowe i religijne ▪ polityka narodowościowa władz polskich ▪ Polacy poza krajem 	XIII.5
22	Kultura odrodzonej Polski <ul style="list-style-type: none"> ▪ problemy oświaty i wychowania ▪ osiągnięcia nauki ▪ w kręgu literatury i sztuki ▪ rozkwit kultury masowej ▪ sportowe emocje ▪ bogactwo kulturowe 	XIII.6
23	Sytuacja międzynarodowa Drugiej Rzeczypospolitej <ul style="list-style-type: none"> ▪ między dwoma wrogami ▪ możliwości sojuszy ▪ niekorzystne układy ▪ wojna propagandowa i celna ▪ polityka równowagi ▪ Polska wobec agresji III Rzeszy 	XII.3; XIII.3

Klasa III

Nr tematu	Temat	Odwolań do podstawy programowej
I. DRUGA WOJNA ŚWIATOWA		
1	Ostatni rok pokoju w Europie	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ źródła zagrożeń dla ładu wersalskiego ▪ droga do konferencji w Monachium ▪ niemieckie żądania wobec Polski ▪ sytuacja po zawarciu paktu Ribbentrop-Mołotow 	XIV.1
2	Polska pierwszą ofiarą wojny	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ agresja Niemiec i ZSRS na Polskę ▪ najważniejsze punkty polskiego oporu ▪ klęska bez kapitulacji ▪ utworzenie władz polskich na obczyźnie ▪ podział ziem polskich 	XIV.2; XV.1
3	Rozszerzanie zasięgu wojny	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kierunki agresji Niemiec ▪ kierunki agresji ZSRS ▪ udział Polaków w walkach w Norwegii, Francji i Anglii ▪ osiągnięcia polskiego wywiadu 	XIV.3; XIV.5
4	Światowy zasięg wojny	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ agresja Niemiec przeciw ZSRS ▪ kierunki agresji japońskiej ▪ utworzenie Wielkiej Koalicji ▪ przełom na froncie wschodnim ▪ udział wojsk polskich w walkach na różnych frontach ▪ konferencja w Teheranie 	XIV.3; XIV.5; XV.6
5	Klęska państw Osi	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sukcesy wojsk koalicyjnych ▪ konferencja w Jałcie ▪ kapitulacja III Rzeszy ▪ kapitulacja Japonii ▪ udział Polaków w wojnie ▪ konferencja w Poczdamie 	XIV.3; XV.5; XV.6
6	Zagłada narodów w czasie wojny	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niemieckie plany wyniszczenia narodów ▪ Holokaust ludności żydowskiej ▪ powstanie w getcie warszawskim ▪ eksterminacja Romów ▪ Polacy wobec zagłady Żydów 	XIV.4
7	Polacy pod dwiema okupacjami	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ cele Niemców w Generalnym Gubernatorstwie i na ziemiach włączonych do Rzeszy ▪ przejawy hitlerowskiego terroru ▪ polityka okupantów sowieckich ▪ polscy jeńcy wojenni oraz ofiary deportacji w ZSRS 	XV.1; XV.2
8	Działalność polskich władz na obczyźnie do 1943 roku	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podpisanie układu Sikorski-Majski ▪ trudności w realizacji układu ▪ konsekwencje sprawy katyńskiej ▪ komuniści polscy w rękach Stalina 	XV.3

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
9	Polskie państwo podziemne <ul style="list-style-type: none"> ▪ struktura polskiego państwa podziemnego ▪ organizacja i działalność pionu wojskowego ▪ przejawy walki cywilnej ▪ początek działalności PPR 	XV.4; XV.6
10	Powstanie warszawskie <ul style="list-style-type: none"> ▪ trudności w realizacji planu „Burza” ▪ umacnianie komunistycznego ośrodka władzy ▪ okoliczności wybuchu powstania warszawskiego ▪ przyczyny klęski powstania 	XV.5; XV.6
11	Polska między wojną a pokojem <ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja w „Polsce lubelskiej” ▪ rozwiązanie Armii Krajowej ▪ po konferencji w Jałcie ▪ umacnianie władzy komunistów 	XV.5; XV.6
II. POLSKA W PODZIELONEJ EUROPIE		
12	Podstawy nowej sytuacji na świecie <ul style="list-style-type: none"> ▪ społeczne, gospodarcze i cywilizacyjne skutki wojny ▪ zmiana układu sił na świecie ▪ proces norymberski ▪ utworzenie ONZ ▪ początek dekolonizacji 	XVI.1; XVI.5
13	Konflikty w czasach zimnej wojny <ul style="list-style-type: none"> ▪ ekspansja systemu komunistycznego ▪ przesłanki doktryny Trumana ▪ wojna koreańska ▪ kryzys kubański ▪ wojna w Afganistanie ▪ konflikt na Bliskim Wschodzie 	XVI.2; XVI.5
14	Po obu stronach żelaznej kurtyny <ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka ZSRS w bloku wschodnim ▪ podział Niemiec ▪ podział militarny Europy ▪ początek integracji europejskiej 	XVI.3; XVI.4
15	Przemiany cywilizacyjne w drugiej połowie XX wieku <ul style="list-style-type: none"> ▪ zróżnicowanie ekonomiczne świata ▪ rozwój nauki i techniki ▪ zmiany społeczne w państwach uprzemysłowionych ▪ nowe formy kultury masowej 	XVI.6
16	Kształtowanie powojennej Polski <ul style="list-style-type: none"> ▪ Polska w nowych granicach ▪ przejmowanie władzy przez komunistów ▪ postawy wobec komunistycznego terroru ▪ zmiany gospodarcze i społeczne 	XVII.1; XVII.2; XVII.3
17	Umocnianie systemu stalinowskiego <ul style="list-style-type: none"> ▪ utworzenie PZPR ▪ nasilanie terroru oraz indoktrynacji 	XVII.2; XVII.3; XVII.4; XVII.5

Nr tematu	Temat	Odwołania do podstawy programowej
17 cd.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prześladowanie Kościoła katolickiego ▪ konsekwencje planu sześcioletniego ▪ trudny początek „odwilży” 	
18	Granice stabilizacji w PRL <ul style="list-style-type: none"> ▪ protesty społeczne w 1956 roku i przejawy „odwilży” ▪ konflikt wokół Millenium ▪ charakter i następstwa protestów w marcu 1968 roku ▪ kryzysowe przesilenie w grudniu 1970 roku 	XVII.3; XVII.4; XVII.5
19	Droga do „Solidarności” <ul style="list-style-type: none"> ▪ kierunki zmian gospodarczych w latach 70. XX wieku ▪ warunki rozwoju kultury ▪ protesty społeczne w 1976 roku ▪ pielgrzymka Jana Pawła II w 1979 roku ▪ charakter i bezpośrednie następstwa protestów społecznych w sierpniu 1980 roku 	XVII.5; XVII.6
20	Przebieg i skutki stanu wojennego <ul style="list-style-type: none"> ▪ wprowadzenie stanu wojennego ▪ przejawy oporu społeczeństwa ▪ problemy gospodarcze i masowa emigracja ▪ droga do „normalizacji” ▪ utworzenie Komitetu Obywatelskiego 	XVII.7
III. NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU		
21	Przełomowy 1989 rok <ul style="list-style-type: none"> ▪ obrady Okrągłego Stołu ▪ konsekwencje wyborów czerwcowych ▪ powołanie rządu Tadeusza Mazowieckiego ▪ dalsze zmiany w Polsce ▪ Jesień Narodów w bloku wschodnim 	XVIII.1
22	Następstwa transformacji w Polsce <ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwsze wybory prezydenckie i parlamentarne ▪ zmiany na scenie politycznej ▪ problemy gospodarcze ▪ reformowanie państwa ▪ zmiany w społeczeństwie 	XVIII.2
23	Rzeczpospolita Polska w nowej Europie <ul style="list-style-type: none"> ▪ nowe otoczenie polityczne Rzeczypospolitej Polskiej ▪ rozszerzanie integracji europejskiej ▪ przystąpienie Polski do NATO ▪ przystąpienie Polski do Unii Europejskiej ▪ zagrożenia ze strony Rosji 	XVIII.3
24	Nowe zagrożenia dla świata <ul style="list-style-type: none"> ▪ nasilenie konfliktów na Bliskim Wschodzie i w rejonie Zatoki Perskiej ▪ rozszerzanie terroryzmu islamskiego ▪ interwencje w Afganistanie i w Iraku ▪ Arabska Wiosna ▪ stare i nowe wyzwania 	XVIII.4

V. Ogólne wskazówki dotyczące realizacji programu

Dydaktycy tradycyjnie wyróżniają **cztery drogi uczenia się**: przez przyswajanie, odkrywanie, przyzywanie i działanie. Warto pamiętać o tym – klasycznym już – rozwiązaniu, jak i o wnioskach, które z niego wynikają.

Najbardziej oczywistym z nich jest dochodzenie do zamierzonych efektów różnymi drogami. Za szczególnie istotne należy uznać proporcję między przyswajaniem a pozostałymi drogami edukacyjnymi. Kwestię tę klarownie ujął Bolesław Niemierko, który stwierdził, iż przyswajanie gotowej wiedzy jest niezbędne do procesu kształcenia, ale nie powinno być jedyną drogą. W próbach rezygnacji uczenia się przez przyswajanie autor ten wskazywał na groźbę „wyjałowienia” procesu kształcenia.

Ujmując problem z innego punktu widzenia, można stwierdzić, że postulowaną sekwencją jest przetwarzanie prostych informacji w wiedzę, która byłaby właściwie zastosowana w praktyce. Wiemy jednak, iż rzeczywistość szkolna i pozaszkolna są bardziej złożone.

Wymagania szczegółowe zawarte w podstawie programowej wyrażone są **za pomocą czasowników operacyjnych**. Od wielu lat właśnie taka koncepcja dominuje w opracowaniach związanych z tworzeniem programów nauczania. Niektórzy dydaktycy wskazują jednak, iż koncepcja ta może grozić jednostronnym podejściem do procesu kształcenia. Edukacja bowiem – jak sugestywnie przypomina Stanisław Dylak – nie jest procesem, w którym zachodzi ścisły związek [...] *między określonym środkiem i dokładnie oczekiwanyimi efektami*. Ponadto ograniczenie się do operacyjnego sformułowania celów nie uwzględnia wszystkich sfer osobowości ucznia.

Każda edukacja, również edukacja historyczna, nie powinna być traktowana jedynie jako skrupulatne realizowanie ustalonych celów. **Ważne jest uwzględnienie podmiotowości ucznia, wyrażające się w poszanowaniu jego praw i w trosce o jego rozwój**. Podmiotowość wiąże się z indywidualizacją kształcenia. Należy liczyć się z tym, że w szkole branżowej znajdują się uczniowie o dużym zróżnicowaniu zainteresowań i predyspozycji. Niektórzy z nich zapewne tylko przy znacznej pomocy nauczyciela zdobędą przewidywane osiągnięcia.

Natomiast wszyscy nasi uczniowie, jako absolwenci szkół podstawowych, uczyli się już historii. Jaką wiedzą i jakimi umiejętnościami już dysponują? Odpowiedź na to pytanie każdy nauczyciel będzie musiał znaleźć sam. W szkole branżowej, w której istotne jest kształcenie zawodowe, nauczyciel historii ma ograniczone możliwości korelacji międzyprzedmiotowej. Jednak nie należy jej pomijać. Oczywiście, najbardziej naturalną pozostaje **korelacja z językiem polskim**.

Jak wspomniano w ogólnych założeniach, program nauczania *Dziś historia* najbliższy jest modelowi maksymalistycznego zagospodarowania. Tym niemniej w programie zakładany jest margines swobody, którego zakres powinien określić nauczyciel. Przy sprawnej organizacji pracy – a często też dzięki szczęśliwemu układowi kalendarza – nauczyciel powinien mieć szansę na uzyskanie godzin do własnej dyspozycji.

Ponadto na lekcjach bieżących nauczyciel może wprowadzać zagadnienia, które są związane z omawianym tematem, a które nie zostały ujęte w hasłach programowych. Uzasadnione wydaje się szczególnie uwzględnienie dwóch wątków tematycznych: **dziejów lokalnych i regionalnych** oraz **historii zawodu**, w którym kształcą się uczniowie danej klasy.

Warto też, odwołując się do powyższych wątków, opracować zadania fakultatywne. Będą one skierowane do tych uczniów, którzy interesują się historią i dążą do zdobycia wyższych ocen.

Program *Dziś historia* powinien ułatwić nauczycielowi zaplanowanie i realizację pracy. Konkretnie propozycje dotyczące tych działań zostaną przedstawione w trzech kolejnych przewodnikach metodycznych, które ukażą się nakładem wydawnictwa SOP Oświatowiec Toruń. Razem z programem nauczania tworzyć one będą **obudowę dydaktyczną** do serii podręczników *Dziś historia*.

Wprowadzenie historii do szkół branżowych jest wyzwaniem dla nauczyciela, jak też wielkim oczekiwaniem wobec młodzieży. Może być uznane za eksperyment edukacyjny, który zostanie zweryfikowany w praktyce szkolnej. Również z tych założeń wynika program nauczania *Dziś historia*. Niewykluczone, że celowe okaże się dokonanie zmian w podanych sformułowaniach. Oczywiście, te ewentualne zmiany nie naruszą wymogów podstawy programowej.

Z kolei sam tytuł programu (*Dziś historia*) jest nie tylko wyróżniającym sformułowaniem. Sygnalizuje też dążenie do tego, aby w naszych działaniach uwzględniać bieżące i konkretne uwarunkowania edukacji historycznej w szkole branżowej.

VI. Literatura dydaktyczna wykorzystana przy opracowaniu programu

1. DYLAŁ S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Warszawa 2010.
2. GIERMAKOWSKI M., *Jak konstruować autorski program nauczania historii?*, „Wiadomości Historyczne” 1998 nr 2.
3. KOMOROWSKA H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
4. NIEMIERKO B., *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007.
5. OKŁA G., *Ewolucja koncepcji edukacji historycznej – w kierunku efektywności kształcenia*, „Wiadomości Historyczne” 2009 nr 3.
6. ORENSTEIN A.C., HUNKINS F.P., *Program szkolny: założenia, zasady, problematyka*, przeł. K. Kruszewski, Warszawa 1998.
7. MATERNICKI J., *Prawda historyczna jako zadanie dydaktyczne*, „Wiadomości Historyczne” 1998 nr 3.
8. STINIA M., *Przesłanki do osiągnięcia podmiotowości ucznia w nauczaniu-uczeniu się historii*, [w:] *Uczeń w Nowej Szkole. Edukacja humanistyczna*, red. M. Kujawska, Poznań 2002.
9. WRAGG, E.C., *Trzy wymiary programu*, tłum. K. Kruszewski, Warszawa 1999.